

Zamecki, Stefan

"The Royal Society of Chemistry: The First 150 Years", David H. Whiffen, Donald H. Hey, London 1991 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 37/1, 161-164

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

The Royal Society of Chemistry: The First 150 Years.

By David H. Whiffen with major contributions by Donald H. Hey. London 1991 The Royal Society of Chemistry, 266 pp + ilustr.

Pełny tytuł tej książki jest rozszerzony o następujący fragment: *Being a Historical Review from 1841 to 1991 of the Royal Society of Chemistry and the Societies from which it was formed with emphasis on the period indicated. The Chemical Society (1939-80). The Royal Institute of Chemistry (1972-80). The Faraday Society (up to 1972). The Society for Analytical Chemistry (1972-75). The Royal Society of Chemistry (1980-89).* Autorzy – David Hardy Whiffen i Donald H. Hey (napisał rozdział 2) – są członkami znanych brytyjskich stowarzyszeń chemicznych. Jak informuje *Appendix* (s. 254-255), pierwszy sprawował w latach 1966-1971 funkcje sekretarza w The Chemical Society, zaś w latach 1972-1973 prezesa Regions and Local Sections Committee tegoż towarzystwa; drugi był w tym towarzystwie w latach 1946-1951 sekretarzem, zaś w latach 1960-1966 prezesem Publications Committee. Można sądzić, że aktualnie są członkami The Royal Society of Chemistry.

Książka składa się z krótkiej *Przedmowy* pióra DHW (zapewne skrót imion i nazwiska jednego z autorów książki, i jedenastu rozdziałów:

1. *Historical Prologue*; 2. *1941-51*; 3. *The Chemical Society*; 4. *The Royal Society of Chemistry*; 5. *Premises*; 6. *Publications*; 7. *The Nottingham Centre*; 8. *Awards and Meetings*; 9. *RIC Matters and Their Continuation in RSC*; 10. *Finance*; 11. *Epilogue*. Całości dopełnia krótki *Appendix* zatytułowany *Senior Honorary Positions* dalej zachęcający do dodatkowych lektur wykaz *Bibliography* (10 pozycji) oraz dwa skorowidze – rzeczowy i nazwisk. Wydrukowano na papierze najprzedsiejszej jakości, z licznymi ilustracjami (także wielobarwnymi), tabelami etc.

Warto, aby książkę tę przynajmniej zobaczyli polscy historycy dziedziny nauki, jednakże przede wszystkim polecam ją eksternalistycznym historykom subdziedziny chemii. Wszyscy – mówiąc skrótowo – eksternaliści odbiorą ją popularne ujęcie, wzorcowe dla ujęć tematów pokrewnych, na przykład gdyby ktoś chciał pisać książkę pt. *Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN: Pierwsze 50 lat* (dodam, że chętnie bym uczestniczył w takim przedsięwzięciu).

Wszelako tytuł recenzowanej książki jest nieco bałamutny, gdyż literalnie rzecz biorąc The Royal Society of Chemistry powstało dopiero 1 czerwca 1980 r., a więc liczy zaledwie 11 lat, a nie 150. Towarzystwo to powstało z kilku innych, jak: The Chemical Society, The Royal Institute

f Chemistry, The Faraday Society, The Society for Analytical Chemistry (por. s. 1-3). O tych towarzystwach można przeczytać w cytowanych na końcu książki 10 publikacjach²³. Wśród nazwisk autorów tych publikacji figurują trzy znane czytelnikom „Kwartalnika” interesującym się historią subdziedziny chemii uprawianej w Wielkiej Brytanii (Collin A.Russell, Noel G.Coley i Gerrylynn K.Roberts)²⁴.

Jak można się zorientować z wykazu rozdziałów, książka jest poświęcona czasom najnowszym (od 1941 r.), przy czym, sądząc po wszystkich rozdziałach, napisali je ludzie (Whiffen i Hey), którzy czerpali informacje o poszczególnych faktach raczej z własnej praktyki urzędniczej w The Chemical Society aniżeli praktyki badawczej jako eksternalistyczni historycy subdziedziny chemii. Żaden rozdział nie jest zaopatrzony w przypisy, odsyłacze etc., toteż trudno wyrobić sobie w sposób uzasadniony opinię odnośnie wiarygodności opisywanych faktów, chociaż skądinąd można sądzić, że wszystkie one są wysoce wiarygodne.

W książce krzyżują się dwa ujęcia, które ze względu na opisywaną perspektywę czasową można by nazwać „historycznym” i „współczesnym”, przy czym to pierwsze jest podporządkowane drugiemu. Olbrzymia liczba szczegółów opisanych w książce sprawia, że prawie niemożliwe jest ocenianie jej (m.in. z braku uwidocznionych źródeł) w sposób analityczny, rozdział po rozdziale. Natomiast wręcz niemożliwe jest ustalenie hierarchii owych szczegółów pod kątem ich merytorycznej ważności ze względu na takie czy inne odkrycia naukowe. Ostatecznie to nie dziwi gdyż w eksternalistycznej historii dziedziny nauki (tu: subdziedziny chemii) ważkimi „momentami” nie są odkrycia naukowe (rozumiane czy to

23 Por. następujące prace, których wykaz podaje *in extenso* za Bibliography (s. 257): *The Jubilee of the Chemical Society of London 1841-1891*. Printed 1896; *The Institute of Chemistry of Great Britain and Ireland: History of the Institute 1877-1914*. Compiled by R.S.Pilcher. Printed 1914; *Fifty Years of the Society of Public Analysts. Part I, Personalities* by Bernard Dyer; *Part II, Activities* by C.Ainsworth Mitchell. Heffer, Cambridge, 1932; *The Chemical Society 1841-1941: A Historical Review* By Tom Sidney Moore and James Charles Philip. Chemical Society, London, 1947; *A Record of the Centenary Celebrations*. The Chemical Society, London, 1948; *The First Fifty Years 1903-1953*. Ed. F.I.G. Rawlins. The Faraday Society, London, 1953; *The 'Practising Chemists': A History of the Society for Analytical Chemistry 1874-1974*. By R.C.Climside and J.H.Hamence. The Society for Analytical Chemistry, London, 1974; *Chemists by Profession. The Origin and Rise of the Royal Institute of Chemistry*. By Collin A.Russell, Noel G.Coley and Gerrylynn K.Roberts. Open University Press in Association with the Royal Institute of Chemistry, Milton Keynes, 1977; *History of the Biochemical Society 1911-1936*. By T.W.Godwin. Biochemical Society, 1987; Register of Members 1990. This includes lists of all Presidents of the RSC (The Royal Society of Chemistry - S. Z.) and all the societies involved at Amalgamation in 1972. Royal Society of Chemistry, London, 1990.

24 Por. S.Zamecki: *Brytyjski przewodnik z zakresu historii subdziedziny chemii*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1991 nr 3 s. 119.

wytworowo, czy to czynnościowo), lecz postanowienia organizacyjne i ich realizacje. O tym, że nie ma logicznego związku między postanowieniami organizacyjnymi i ich realizacjami a merytoryczną ich ważnością nie muszą chyba tutaj zbyt szczegółowo rozprawić. Wszystko to sprawia, że pod adresem eksternalistycznych historii dziedziny nauki (tu: subdziedziny chemii) pisanych nawet przez bardzo skrupulatnych dziejopisów zawsze można wysunąć poważne zarzuty dotyczące nieuwzględnienia relacji między owymi postanowieniami organizacyjnymi i ich realizacjami a właściwie wszelkimi wydarzeniami z życia jednostek i gromad ludzkich. Tym sposobem eksternalistyczna historia dziedziny nauki może, poprzez uwzględnienie owych relacji, wkraczać w całokształt dziejów superdziedziny kultury. Co do krytyków, to możliwości uwzględnienia przez nich różnych motywów podejmowanej krytyki są praktycznie nieograniczone.

W tej sytuacji zdecydowałem się dokładnie przeczytać rozdział, którego tytuł wydał mi się najbardziej interesujący, a mianowicie szósty: *Publications*. Spróbowałem poszukać informacji o historii subdziedziny chemii, a więc z zakresu metanauki. Znalazłem ale te, które już posiadałem w toku własnych poszukiwań w Burlington House w Londynie (1983, 1990). Ściśle rzecz biorąc, przeczytałem w książce, że A.Findlay i W.H.Mills (redaktorzy) opublikowali po II wojnie światowej książkę *British Chemists* (brak informacji o dacie wydania) zawierającą artykuły różnych autorów o życiu i pracy takich znakomitości, jak: W.Crookes, J.Dewar, H.E.Armstrong, R.Meldola, H.B.Dixon, W.Ramsay, W.H.Perkin Jr, A.G.Perkin, A.G.Green, A.Harden, W.J.Pope, G.T.Morgan, A.Lapworth, J.F.Thorpe, T.M.Lowry i G.Barger. Inną cenną publikacją wymienioną w tym dziele jest tom IV (brak informacji o dacie wydania) serii ukazującej się od 1901 r, a mianowicie *Chemical Society Memorial Lectures 1933-42*. Tom ten zawiera wykłady honorowych członków The Chemical Society, jak: F.W.Ostwald, M.Curie, B.Brauner, A.R.Hantzsch, H.L.Le Chatelier, E.C.Franklin, A.Pictet, F.Haber, S.P.L.Sörenson, J.J.Thomson i E.Rutherford. Dodatkowo zamieszczono w owym tomie artykuł poświęcony J.Priestleyowi (uznawanemu za odkrywcę tlenu). I to jest właściwie wszystko, co znalazłem dla mnie interesującego w omawianym rozdziale. Z pewnością jednak eksternaliści znajdą w tym rozdziale i całej książce o wiele więcej interesujących ich informacji.

Szukałem w skorowidzu rzeczowym hasła *history of chemistry* lub zbliżonego; niestety, nie znalazłem. Próbowałem ustalić, dla jakiego grona czytelników przeznaczona jest ta książka. Też nie znalazłem zwerbalizo-

wanej odpowiedzi, co mnie utwierdziło w przekonaniu, że z pewnością jest ona przeznaczona dla członków The Royal Society of Chemistry.

Stefan Zamecki
(Warszawa)

Ferdinand Tönnies: *Wspólnota i stowarzyszenie*. Warszawa 1988. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Seria „Biblioteka Socjologiczna”, ss. 341. Tłum. z niemieckiego Małgorzata Łukasiewicz. Wstęp do wydania polskiego Jerzy Szacki.

Ferdinand Tönnies należy do klasyków socjologii niemieckiej. Sądzi się nawet, i to nie tylko przy uroczystej okazji pośmiertnego wspomnienia, że socjologia niemiecka jest nie do pomyślenia bez fundamentalnej pracy Tönniesa²⁵. Z wykształcenia nie był on jednak socjologiem, lecz filologiem klasycznym. Ale gdy rozpoczął swoje studia nie było jeszcze katedr socjologii na uniwersytetach i socjologicznych instytutów badawczych. Podczas studiów wędrował zgodnie z ówczesnym zwyczajem po uniwersytetach w Strassburgu, Jenie, Bonn, Lipsku, doktorat uzyskał ostatecznie w Tybindze w 1877 r. Tam też zmienił swoje zainteresowania na problemy społeczne i filozofię polityczną oraz postanowił zająć się nauką.

Tym znaczącym decyzjom sprzyjało bujne życie intelektualne w Niemczech. Obok studiowanej filologii klasycznej ono również wywarło ogromny wpływ na początek drogi naukowej Tönniesa. Zaraz po uzyskaniu doktoratu wyjechał do Berlina, zapewne by poznać osobiście twórcę szkoły historycznej Leopolda Rankego lub uczestniczyć w jego uniwersyteckich seminariach. W dyskusjach o naukach rozważających sens rzeczywistości historycznej, ich przedmiotach i metodach, usłyszał też zapewne i o socjologii. Spory wokół nowej metodologii nauk humanistycznych toczyły się też na wydziale filozofii uniwersytetu berlińskiego. Tutaj znów prym wiodł Wilhelm Dilthey. Trudno sobie wyobrazić Tönniesa „*Wspólnotę i stowarzyszenie* bez jego obecności na seminariach Diltheya i bez wnikliwej lektury dorobku tego myśliciela. Tak wiele w niej wspólnych dla obu problemów. I wreszcie teoria społeczna Karola Marksa i jego propozycje praktycznych rozwiązań politycznych i pra-

25 A.Salomon: *In memoriam Ferdinand Tönnies (1855-1936)*. „Social Research” 1936 nr 3 W: Ed.W.J.Cahnman: *Ferdinand Tönnies. A New Evaluation*. Leiden 1973 s. 33.